

2008 február

2006 szeptemberében, szombathelyi vakációnk alatt, feleségemmel résztvettünk a Székesegyházban egy reggeli misén. A templom főhajójában ültünk ezen a napfényes vasárnapon, és engem magával ragadott a Székesegyház szépsége és az 1945-ös bombázás okozta károkat helyreállító munkálatok, amelyek épp befejezés előtt álltak. Addigra már tudtam, hogy a 2. világháború végén egy nagy bombázóegység komoly károkat okozott Istennek ebben a házában, és most azt kérdeztem magamtól: ki és miért tett volna ilyet, miközben a szövetségesek kelet felé nyomultak, az orosz front pedig egyre nyugat felé tolódott Magyarországon. Ez az épület nyilvánvalóan nem rendelkezett semmiféle hadászati értékkel, hacsak nem használta valaki megfigyelőállásnak a tetőt vagy az óratornyok párkányát.

Hazatérve Kaliforniába, Szombathely internetes oldalát böngésztem, és a "Bombázásról" címszó alatt a következőket találtam: "Az angol bombázók négy hullámban támadták a vasútállomást, a repülőteret, de végigbombázták az egész várost. Körülbelül 300 ember vesztette aznap életét, a város épületeinek 70%-a szenvedett károkat, 312 ház megsemmisült, 1200 lakhatatlanná vált." A nagytemplom kupolájának a pótolhatatlan freskója is elpusztult. E néhány sornyi információ mögött egy sokkal jelentősebb, felfedezésre váró történet húzódott meg, én pedig elhatároztam, hogy elkezdem feltárni annak a vasárnap reggelnek a fontos eseményeit a magam és a szombathelyi családtagjaim számára.

Az alábbiakban egy elbeszélő formában megírt történet következik. A benne szereplő adatokat a következő forrásokból gyűjtöttem össze: az Amerikai Légierő (különösen a 15. hadosztály olaszországi bázisainak) 2. világháborús jelentései és dokumentumai, az aznapi bombázásban résztvevő bombázócsoporthoz bevetési jelentései, személyes beszámolók és történetek az internetről, az alabamai (USA) Légierő Történelmi Kutatóközpont archívumának mikrofilmgyűjteménye és a helyi lapoknak a Berzsényi Dániel Könyvtárban található mikrofilmes gyűjteménye. Számos levelet és emailt küldtem a bombázócsoporthoz történészeinek itt, az Egyesült Államokban, információt kérve a Szombathely feletti, 1945. március 4-i tevékenységükről. Munkámban fontos szerep jutott egy szakadozott, megviselt könyvnek is. A Főtéren találtam rá egy könyvesboltban erre a szétesőben levő, az évek nemtörődömségének foltjaival borított, megsárgult, szakadt kötetre - egy kicsi de értékes könyvecskére dr. Géfin Gyulától. Ez valóban nagy kincsnek bizonyult. Minthogy én nem tudtam elolvasni, feleségem segítségével haladtam végig ezeken a nagyszerűen megírt, információgazdag oldalakon, és egyre többet tudtam és értettem meg az eseményekből.

Az eredeti, freskóval borított mennyezet, a falfestmények, a sok mellékoltár, a gyóntatófülkék, a faragott fa padosok, a díszes szószékek, az eredeti orgona és annak a bejárat fölötti szerkezete, a rengeteg berendezési tárgy mind elpusztult, az Isten házában erős falai azonban dacosan és szilárdan álltak a stabil alapokon, mint egy bástyafal, megalapozva a hamarosan elinduló újjáépítést, ami két rövid év múlva be is fejeződött. Az utolsó simításokkal mintegy 60 év múlva végeztek.

A történet ezen a kora tavaszi reggelen, 1945. március 4-én vasárnap napkeltekor kezdődik...

Szombathely: A nap szokásosan kezdődött. Több hete nem volt már légiriadó. (1) (2) Ezeken a tavaszi napokon mindig tiszta és kék volt az ég, a Kálváriadomb felől érkező szél virágillatot hozott. (3) Egy vöröskeresztes ápolónő (Dr. Joó Lajosné) felébred reggel, és felkészül a műszak átvételére a Székesegyház közelében levő 523-as számú katonai kórházban (az akkori Faludi Ferenc Középiskola, később főiskola). (2) A közelben egy asszony, aki azért jött Szombathelyre, hogy sebesült férjét meglátogassa a kórházban, készül a Székesegyházba a reggeli misére. (5) Szombathely polgárai ébrednek ezen a csendes reggelen, talán kávét iszogatnak és a reggeli Vasvármegyét olvasgatják, nem tudva, hogy ez lesz az utolsó kiadás. (6)

A papok a szemináriumban, Kovács Sándor püspök pedig a püspöki palotában imával és serény ténykedéssel készülődik a mai nagymisére, amely XII. Piusz pápává koronázásának évfordulóját ünnepli. (5) Van még idő, hogy a püspök átnézze szentbeszédét és utolsó simításokat végezzen rajta. A misére (10 órakor) ezrek fognak érkezni a Székesegyházba és a szertartás valószínűleg hosszabb lesz a szokásosnál.

Olaszország: Korán indul a nap a 15. Légierő és az 55. Bombázó Szárny tisztjei és legénysége számára a légibázisokon szerte Dél Olaszországban. A háborús rutin, úgy tűnik, sosem változik, ellentétben az időjárással, ami mindig keresztülhúzza a legjobb számításokat is. Gyors borotválkozás, és irány a reggelihez: csakúgy, mint előző nap. A repülés előtti eligazításból kiderül, hogy a mai bevetések a következők:

A 15-ös Légierőnél: "Több, mint 630 B-24-es Liberator vadászrepülő-kísérettel bombázni fogja a soproni (mindkettő), szombathelyi, knittelfeldi, zelfwegi, grazi, Sankt Veit an der Glan-i, Wiener Neustadt-i, zágrábi (mindkettő) és ljubjanai rendezőpályaudvarokat". (1)

Az 55-ös Bombázó Szárnynál: A tervek szerint a 460-as, 464-es, 465-ös és 485-ös bombázó egységek (7) fogják bombázni a szombathelyi rendezőpályaudvart. 6 óra 30 percre a bombákat berakták, és biztonságosan rögzítették a bombatartó keretben. Minden bombázó legénysége repülés előtti gépellenőrzést végez. A pilóta és a legénység elvégzi a végső ellenőrzést az aznapi bevetéshez. Az összes tervezés és előkészület készen áll, és a legénység vár a jelzésig, hogy beindítsák a motorokat. Olaszországgal kapcsolatban egyetlen fenyegető probléma maradt: az időjárás.

Az olaszországi Spinazzolában a 460-as bombázó egység 7 óra 35 perckor útnak indít 28 repülőgépet, de ezek 30 perces késéssel csatlakoznak az 55. bombázó szárnyhoz a ma reggeli bevetéshez. (8)

Az olaszországi Pantanellában a 464-es bombázó egység 36 repülőgépet készenlétkébe helyez a kifutópályán, amelyek végül késéssel, 8 óra 10 perckor szállnak föl a szórványos hószítálás miatt. (9)

Az olaszországi Pantanellából a 465-ös bombázó egység 25 repülőgépet indít 16 perc késéssel, elszalasztva az alakulatot, és rögtön irányba veszi a célpontot hogy behozza a havazás okozta késést felszálláskor. (10)

Piros aláhúzás új vagy módosított információ 2008. októberében
Zöld aláhúzás új vagy módosított információ 2009. júliusában

Az olaszországi Venosában a 485-ös bombázó egység 28 repülőgéppel felsorakozik a kifutópályán, és a vezérgép teljes gázzal 7 óra 39 perckor felszáll. A légbázis feletti rossz időjárás arra kényszeríti az egységet, hogy 11 000 láb magasságban 30 mérföldre nyugatra álljon össze. (11)

8 óra 15 perckor már minden repülőgép útban van Szombathely felé. A légbázis fölötti felhőzet erős, az IP felé (Initial Point; a pont, ahol a repülőgépek ráfordulnak a célpontra) szakadozott. Emiatt szükségessé vált a repülési magasság módosítása, de végül az égbolt kitisztult. 11 óra 35 percre a 460-as és a 464-es egység Ljubjana fölé ér. (8,9) P-38-asokból és P-51-esekből álló vadászrepülő-kíséretet látnak 10 óra 45 perckor a jugoszláviai Trzac fölött, utoljára pedig 13 óra 22 perckor Knin fölött. Folyamatos kondenzcsíkok voltak megfigyelhetők 18 000-23 000 láb magasságban Ljubjana és Szombathely között. (11)

A Szombathelyi Székesegyház: A környék más templomainak miserendjéről 1945 március 8-án kiadott összegzés szerint sok templomban az istentisztelet délelőtt 10 órakor kezdődött, feltételezem, hogy a Székesegyházban is így történt ezen a reggelen. (12) Mivel a püspök által celebrált nagymiséről van szó, más papok közreműködésére is szükség lehetett, hiszen többzernyi hívőre lehetett számítani (a Székesegyház kb. 5000 ülőhellyel rendelkezik?).

A fenti szám (5000) a püspöki körlevélből származik az ujjászentelés alkalmából, amikor még nem voltak ülőhelyek sem a főhajóban, sem a kereszthajóban. Részt vettem egy tanévnyitó diákmisén a székesegyházban 2008 szeptember 14-én. A főhajóban 32 sor állt 16 ülőhellyel soronként, míg a két oldalhajóban 9 sor volt 10-10 székkal (összesen 692 szék). A főhajó hátsó részén még lett volna hely több ülőhelynek (1947-ben nem volt még üveg fal a bejárat előtt), kb. 300 széknek. 1945-ben fából faragott padok töltötték meg a főhajót, így lényegesen kevesebb lehetett az ülőhely. Az ujjászentelés napján sok ember állhatott szorosan a főhajóban és kereszthajóban is, így könnyen lehet, hogy a városba zarándokolt 100000 hívőből 5000 befért a templom belsejébe.

Nem ismerjük az aznapi miselátogatók számát, de valószínűleg nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy nem volt telt ház. A Püspöki Levéltár kevesebb mint 3000 emberre becsülte a résztvevőket 2007-ben. Az én becslésem szerint a Székesegyházban aznap, XII. Piusz pápa koronázásának évfordulóján, amely szentségimádási nap is volt egyben, a szentmise felépítése a következő lehetett:

Kezdés:	10 órakor
Bevonuló ének, könyörgés, olvasmányok:	15 perc
Püspöki szentbeszéd:	15-20 perc
Felajánlás és a prefáció:	10 perc
A mise kánonja:	15 perc
Áldoztatás:	20 perc
(több papot és 4000 hívet feltételezve)	
Záróének, kivonulás, orgonazene:	15 perc
A mise vége: a hívek hazaindulnak:	kb.11 óra 35 perckor
A püspöki archívum adatai szerint a mise vége:	11 óra 40 perckor

A Székesegyház alaprajza négy kijáratot mutat, hármát a főhajó keleti végénél és egyet a déli kereszthajóban, szemben a püspöki palotával. A hívek rendezetten hagyják el a Székesegyházat, mivel még mindig nem szólnak a légvédelmi szirénák. Két pap, Dr. Kiss Lajos (püspöki helynök) és Pintér József kanonok visszatérnek ebédelni a szemináriumba. (5)

11 óra 45 perc körül korai légvédelmi szirénák jelzik, hogy hamarosan támadás várható. A kint tartózkodók fedezékbe rohannak, vagy hazasietnek. Az oltáriszentséget biztonságos megőrzésre az oltárról a kriptába viszi Lelkes József káplán. Négy ember marad a Székesegyházban, egyikük az az asszony, aki sebesült férjét jött meglátogatni Szombathelyre.

Egyéb információk:

- A. 1945. március 4-e szentségimádási nap volt, és XII. Pius pápa koronázásának évfordulója.
- B. Az istentiszteletet Tornycs József káplán fejezi be.
- C. Kb. egy órával később, Szombathely felett kondenzcsíkokat vesznek észre, amelyek előrevetítik a hamarosan bekövetkező eseményeket.
- D. A német katonai felderítés jelenti, hogy hármás láncos bombatalálat éri a főhajót és a kórust. (12)
- E. Két kanonok életét veszti a Kanonokházban a Szily János utca 3 vagy 5 szám alatt. (A két kisebb épület, ahogy a szemináriumtól északra haladunk. A szeminárium a Szily János utca 1 szám alatt található.)

A két pap:

- a) Dr. Kiss Lajos pápai prelátus kanonok és püspöki helynök,
- b) Pintér József, a Székesegyház kanonokja.

F. A tervek szerint a püspök az aznap délután 5 órakor kezdődő misén beszélt volna. Ezt a misét azonban nem tartották meg.

G. Négy ember tartózkodott a Székesegyházban. Két személy meghalt. Pávó Józsefné, egy szegedi asszony volt az egyik, akinek a holttestet két nappal a bombázás után találták meg romeltakarítás közben a lezuhant karzat alatt. Korábban elhunyt férjéért jött imádkozni a székesegyházba. A másik halott azonosításáról nincs adatunk. Egy asszony a kis szószéknél törött csontokkal életben maradt. Dr. Lányi János szintén túlélte a bombák robbanását elbújva a Mária oltárnál. Amikor elhagyta a templomot a kereszthajó déli oldalán levő kijáraton, találkozott Bontó Ernő tisztelendő úrral, aki éppen lakásáról, a templom mögött fekvő Deficienciából jött kifelé. Lányi úr az Igazságügyi Minisztériumban dolgozott, amelyet még az 1945. március 4-i bombázás előtt Szombathelyre költöztettek. Két teológus hallgató is életét vesztette a püspöki palotában, amelyet szintén találat ért ezen a napon. A sérült épületrészt sosem építették újra.

Következtetések: Nincsenek megbízható adatok a hívek számáról, akik a délelőtti utolsó szertartásán résztvettek, de az ismeretes, hogy mindenki (négy embert kivéve) időben elhagyta a templomot, így megmenekült a bombázástól.

Felderítők jelentése: a 109-es számú Hírszerző Szolgálat 1945. március 4-i jelentése (részletek)

Baker Terv: támadásait egyenesen a Bécsből induló, Magyarország és Jugoszlávia felé haladó vasutvonalakra irányítja. Több jelentőséget tulajdonított a hadsereg ezeknek a célpontoknak, mert fekvésük lehetővé tette a nem Bécsből induló forgalom áthaladását egészen a magyar és jugoszláv frontokig. Szombathely, Sopron és Hegyeshalom teherpályaudvarai fontos kommunikációs központok voltak Magyarországon. Az ellenségtől FLAK volt várható, amely Szombathelyen ritkától közepes erősségű, de pontos volt. Az ellenséges vadászrepülőgépek hatékonyságában nem volt észrevehető különbség a Bécs környékiek és a Szombathelyen működők között. A gépek legénysége eligazítást kapott az egyre sűrűbb alkalmoszerű kisebb ellenséges csoportok támadásairól. Ezek az alakulatok taktikai őrzékek lehettek, és fenyegető veszedelmet jelenthettek a kisérlet nélkül repülő, vagy az alakulattól lemaradt bombázók számára. A bombázó gép fegyvereinek kezelői hosszabb oktatásban részesültek, hogy biztosan felismerjék a szovjet repülőgépeket, amelyek ugyanazon a célpont körüli területen működhetnek. Szombathely jelentősége mint célpont: A rendező pályaudvar az egyik legforgalmasabb vasuti központ volt Magyarországon ebben az időszakban. Több elsődleges és másodlagos útvonal futott össze, s ezért Szombathely szolgáltatta az utánpótlást szélesebb vonalon a magyar fronton. A rakodó pályaudvar a város keleti részén fekszik, s leginkább nyílt területek határolják a vasutvonal keleti oldalán. A célpont észak-dél irányban hosszú és keskeny. Jelentős számú segéd-épület szolgált mint javítóműhely és raktár a hadianyagok szortírozására. Mind a hat vasutvonal Szombathelyen gőzmozdony meghajtású volt. 430 vasuti kocsit számoltak meg a felderítő repülő március 2-án, amelyből 12 olajat szállító kocsit volt. A kocsik száma állandóan változhatott, így a szám március 4-én lehetett több vagy kevesebb mint 430.

Dr. Kosztolányi Tibor: Emlékkönyv II, Szombathely 1944-1945 című könyvében azt írja, hogy 50 hadianyaggal teli vagonot kihuzattak egy mellékvágányra március 4-én. Egy német szakértő vezette ki a vonatot Vépre, hogy megmentse a hadianyagot a bombázástól.

Szombathely feletti légtér: A 485-ös bombázó csoport a területre érve elvételi az Initial Point-ot, ahonnan a bombázási manővert indította volna, mert a város felett felhős, erősen párás volt az ég. A Mickey Operator (a radar irányítója a vezérgépben), aki H2X radarirányzékot használt, a célpont megközelítéséhez vezeti az alakulatot, de képtelen tartani a célpontot (a déli rendezőpályaudvart) a Norden célzókészülékkel a radarernyőben. A külváros fölött a bombázótiszt újra meghatározza a célpontot, végrehajtja a szükséges korrekciókat, és kioldja a vezérgép bombáit. A vezérgép mögött és oldalán haladó repülőgépek vizuális irányítással csatlakoznak ehhez, az alakulat 2 ún. boxa pedig C1 automata pilótán volt. Lásd a 485-ös Bombázó Csoport Bevetési Jelentését ezen a honlapon. (11)

Huszonhét repülőgép volt Szombathely felett 12 óra 42 perckor, ebből 26 repülőgép ledobott 52 tonna 500 font súlyú RDX nagyerejű bombát (208 db) a városra. Egy repülőgép a tartószerkezet hibája miatt bombákkal együtt tért vissza a légibázisra. A bombatalálatok eloszlását a repülőgépek 4 boxba való elrendeződése határozta meg, (első csoport: Able és Baker, második csoport: Charlie és Dog), valószínűsíthető, hogy az alakulat utolsó repülőgépeiből származó bombák találták el a Székesegyházat. A város fölött eltöltött idő 45 másodperc (egy menet) volt. (Lásd a bombák eloszlásának leírását a 485-ös Bombázó Csoport Bevetési Jelentésének a

második oldalán, és az erről készült fényképet). (11) A sínek felől a rendezőpályaudvarnál német légelhárító tüzet észleltek (valószínűleg valamilyen vasúti járműről). Három repülőgép kapott kisebb találatot, személyi sérülés nem történt. Kijelölték az utat vissza a bázishoz, ahol 25 repülőgép landolt 15:59-ig (11). Az egyik repülőgép, a 49393-as vesztett magasságából Szombathely felett, és keletre indult. Lásd a 485-ös Bombázó Csoport 2007 márciusi ujságjában ("Hiv a Torony") lévő "Kényszerleszállás Magyarországon" című cikket, amelyet egy nyugalmazott alezredes, David Heiman írt az 1945. március 4-i eseményekről. (16)

A Székesegyháznál: Dr. Géfin Gyula "A Szombathelyi Székesegyház" című könyvéhez 1945 november 27-én írt kiegészítésében ír a támadásról, a láncos aknák kifejezést használva: "Három vagy talán négy akna robbant a hosszanti hajóban és a szentélyben." (13) A Székesegyházban a kis szószerk romjai alól egy nő segítségért kiabál. Többszörös csonttöréssel szabadítják ki. Az ő férje volt az a katona, akit a közeli kórházban ápoltak, és akit meglátogatni jött (5).

A Püspöki palotát is érte egy találat az épületnek a hátsó sarkán, amely legközelebb állt a Székesegyházhoz. A templom északi oldalán fekvő Szeminárium szintén kapott egy találatot, amelynek két pap áldozata is lett: Dr. Kiss Lajos püspöki tanácsos és Pintér József kanonok.

A Székesegyház alaprajzán a főhajóban és a szentélyben bekövetkezett robbanások lehetséges mintázata látszik. A főhajóra hullott bombák pontos helyét és számát már sosem fogjuk megtudni, de a becsapódás utáni fotók néhány másolatát áttekintésre elküldtem Floridába a 460-as bombázó csoport történéskének, az akkoriban Olaszországban a 460-as bombázó csoportban tűzérként szolgáló Mr Duane Bohnstedtnek. Kedvesen és megértően segített, és a következő eredményekre jutott:

A. Egy, kettő, esetleg három bomba (500 font súlyú, 0.1x0.01 másodperces begyújtású, RDX típusú) komoly károkat okozhatott a főhajóban.

B. A tetőszerkezet felfelé robbant ki, el a Székesegyháztól, és teljesen megsemmisült a második oszlopsorig. Nagy mennyiségű törmelék maradt az épületen belül, kívül és a környező utcákban.

C. Egy 23 500 lábról ledobott 500 font súlyú bomba sebessége megközelítőleg 225-250 mérföld (360-400km) lehetett óránként. A bombák valószínűleg áthatolhattak a tetőszerkezeten és a freskókkal díszített mennyezeten és a másodperc 0.1-0.01 része alatt kioldódva a Székesegyház falain belül robbanhattak fel, még mielőtt földet értek volna.

D. A robbanások hője és kifelé irányuló nyomása mindent szétzúzhatott a katedrális belsejében. Isteni csoda, hogy az ismeretlen asszony a kis szószerknél hogyan élhette túl a robbanást és a hőséget.

E. A megmaradt falak és mennyezet déli része nagyobb töredezettséget mutat, mint az északi. A kis szószerkről készült fotón a falakon látható robbanásnyomok arra utalnak, hogy a bomba vagy bombák nem csapódtak be a padosorokba, hanem feljebb, a levegőben robbantak fel a főhajóban, a szobrokat, az oszlopok és falak márvány borítását és freskókat porrá zúzva. Az északi oldal kis mellékoltárainak oldalfali festményei (3-3) átvészelték a robbanást és a hőt, mert valamennyire védve voltak. (13)

A Szombathely feletti légtér: A 465-ös Bombázó Csoport 25 repülőgéppel 13 óra 6 perckor érkezett a város fölé. 7 óra 40 perckor indultak csak a bázisról rossz időjárási viszonyok miatt, így lekésték a találkozót a többi csoporttal. Szombathely környékén három mérfölddel a célponttól nyugatra fordultak, hogy a rendezőpályaudvart bombázhassák. Szabad szemmel navigáltak egészen a városig, kivéve az Alpok fölött, ahol a Pathfinder Radar használata szükségessé vált az alacsony felhőzet miatt. A vezérgép navigátora a célpont fölé vezette az alakulatot, hogy a bombázást vezérlő tiszt megláthassa a célpontot (a déli rendezőpályaudvart). A bombázást vezérlő tiszt kénytelen volt ellensúlyozni a keresztben fúvó szelet (amely erősebben fújt mint amit a műszere mutatott) az oldalra való fordulással. Ez volt az egyetlen nehézség a vezér bombázó számára. Amiért nem tudott az alakulat boxokba állni a célpont körül, csak két vezérgép irányította az útvonalat egy-egy sorban repülve. Az automata pilóta rendszer nem működött az egyik gépben, így az egyik repülőtszert indította el a támadást. Két repülőgép jelentett meghibásodást. 25 repülőgép 22100 láb magasságból, 105 fokos irányban repülve dobott le 50 tonnányi, 500 font súlyú RDX bombát Szombathelyre. A bombák zöme a rendezőpályaudvar szélére esett a fényképeken látható becsapódások fekvése szerint, s csak 5 vagy 6 nyúlt be a vagonok közé és rombolta szét a vágányokat. Két telitalálatot figyeltünk meg a déli vágányok találkozásánál.

13 óra 24 perckor 22 000 láb magasságban ér Szombathely fölé a 28 repülőgépből álló 460-as bombázó csoport. Hogy elkerüljék az ütközést a szintén ekkor érkező 464-es csoporttal, a 460-as csoport két 360 fokos fordulót tett a város fölött, amíg a szél kifújta a füstöt a célpont felől. 181 fokos szögű tengelyen láthatóvá vált a déli rendezőpályaudvar, így megkezdődött a bombázási manőver. A csoportparancsnok a boxokat arra utasította, hogy a rendezőpályaudvar közepét célozzák, ahol a sínek mellett több nagy fehér raktárépület látszott. 27 repülőgép ledobott 53 tonna 500 font súlyú 0.1x0.01 begyújtású RDX bombát (212 db) a déli rendezőpályaudvarra és délre a Szent Flórián körút környéki lakott városrészre. A támadás utáni katonai fotók szerint a becsapódások a Főtértől és a Székesegyháztól távol voltak. Két repülőgép nem dobott le bombát, azok a tartószerkezetben maradtak. Aznap délután minden repülőgép visszatért a bázisra, sérülésről nem érkezett jelentés. (8)

13 óra 29 perckor a város feletti légtérbe érkezett 23 500 láb magasságban a 39 repülőgépből álló 464-es bombázó csoport. A város és a déli rendezőpályaudvar fölötti délkeleti tengely mentén ledobtak 74,75 tonnányi 500 font súlyú RDX robbanóanyagot (299 bomba). A célpont feletti 2 perc hosszúságú bombázási manőver során a bombák ledobásának helyén több repülőgépben (9-ben) meghibásodást észleltek. Német ütegek intenzívnek, erősnek jellemzett légelhárító tüze talált el 8 repülőgépet, amelyek ennek ellenére vissza tudtak térni a bázisra. Egy repülőgép lezuhant. A többi repülőgép mind visszatért a bázisra 15:50 és 16:00 között. A támadás utáni katonai fotók szerint a bombák nagy koncentrációban érték a Főtértől a déli rendezőpályaudvarig és azon túl húzódó területet. A Székesegyház környékét nem érte találat. (10)

A Székesegyháznál: Reggel az ég tiszta kék volt, lágy szellő hozta a tavasz illatát a városba. A délután közepére a levegő egy időjárási front hatására lehűlt. Az ég felhős lett, és porral vegyes erős füst borította el.

Azok, akik az óvóhelyeken túlélték a támadást, most előjöttek és járkáltak a városban és a Székesegyház környékén.

"...Este elmentünk megnézni a Székesegyházat. Szomorú látványt nyújtott. A főhajó helyén hatalmas romhalmaz takarta el a kilátást. ... Romokban volt a város, holttestek, sebesültek kerültek az utunkba." (14)

"...bukdácsolva a templomig jutottam, azaz csak a Szily-szoborig. Iszonyatos volt a látvány, a félelemtől szinte megbénultam, nem tudtam tovább menni. Reggel még sütött a nap, szél hajtogatta a fákat, s mikorra véget ért a szörnyű pusztítás, megeredt a hó. Mintha a természet el akarta volna takarni a szégyent, amelyet az amerikai bombázók zúdítottak ránk." (3) (15)

Összegzés:

A mai napig (2009. november) összegyűlt és mellékelt anyagokból az alábbi következtetésekre szeretném az Olvasó figyelmét felhívni.

1. **A bombázás időpontja:** Az újságok beszámolóí és a légierő dokumentációja között 5 perc eltérés van. A 485-ös csoport bevetési jelentése szerint a gépek 12 óra 42 perckor voltak a város felett, az újságok 12:40-13:00 közé teszik az időpontot, az évente tartott megemlékezés 12:47-kor van. Az összes katonai időmérő eszköz a greenwich-i időhöz volt állítva, amelyet rádió napon tá sugároztak. A pilóták és a legénység tagjai naponta állították be az órájukat, általában a reggeli eligazításkor. A pontos idő életbevágóan fontos volt az olyan navigációs célokhoz, mint térképek és táblázatok alapján történő helymeghatározás, üzemanyagfogyasztás mérése, más bombázó csoportokkal való találkozás megadott szélességi és hosszúsági pontokon. Azt gondolom, hogy a 12:42-es időpont lehet a pontosabb, míg a 12:47-t a hagyományból származtathatjuk, ahol hibalehetőség rejlik a karórák és toronyórák által mutatott időben (az előbbieket siethettek, az utóbbi mutatóit elmozdíthatta a robbanás), illetve a szemtanúk szájhagyomány útján terjedő történeteiben.

2. **A szemtanúk beszámolóí:** a szemtanúk beszámolóí és az újságcikkek nagyjából megegyeznek a bevetési jelentésekkel, amelyeket a parancsnok készített a napi bevetések után. Például: Kondenzációval kapcsolatos megjegyzések: A 485-ös csoport aznapi bevetési jelentése szerint: "folyamatos kondenzcsíkok 18 000-23 000 lábig Ljubjanától az IP-ig (Initial Point, Szombathely F.C. megj.). Zavartalan látási viszonyok." A Vas Népe beszámolóí szerint: "Hihetetlen volt a zaj és a füst a levegőben. Legalábbis én annak mondom azt a csíkot, amit a gépek húztak" (14) "Az égen még jól látszott a Liberátorok 'tejtűja'".(15) A bombázási magasság Szombathely fölött a 460-as csoportnál 22 000 láb, a 465-ös csoportnál 22100 láb es a 464-es csoportnál 21 000 láb, a 485-ös csoportnál 23 500 láb volt.

3. **A nap statisztikája:**

(14) szerint:		Ténylegesen:
Időpont:	12:40-13:00	12:42 (485-ös csoport)
A repülőgépek száma:	118 B-24-es	117 repülőgép, ismeretlen számú vadászrepülő kísérettel
Hullámok:	3	4

A 460-as és 464-es bombázó csoport csak öt perc különbséggel bombázott, amely úgy tűnhetett mintha a 66 repülőgép egy hullámban repült volna.

4. **A Székesegyházat eltaláló bombák száma:** Dr. Géfin Gyula "A szombathelyi székesegyház" című könyvének kiegészítésében ezt írja: "Három vagy talán négy akna [máshol: "több láncos akna"] robbant a hosszanti hajóban és a szentélyben." Értelmezésem szerint a légierő sohasem dobott "láncos löveget" B-24-esekről és B-17-esekről. A bombákat vízszintes helyzetben, egymás fölött tárolják, és amikor kiengedik őket, az összes egyszerre esik ki szabadesésben a bombakamrából. Esés közben a bomba a farokrész nagyobb légellenállása miatt függőleges pozícióba fordul. A mellékelt bevetési jelentések szerint többször előfordult, hogy a bombák 'nem szabadultak ki, a bombakamrában maradtak'. Ezt rendszerint a legénység a visszatéréskor korrigálta, és leszállás előtt kiengedte a bombákat, lehetőleg az Adriai tengerbe. Ha a bombákat "újra lehetett biztosítani", akkor esetleg meg lehetett próbálni leszállni velük, de ez mindig kockázatos vállalkozás volt, és a pilóták valószínűleg inkább kioldották a bombákat, mint hogy megkockáztassanak egy robbanást a földetéréskor.

Úgy gondolom, hogy a "láncos aknák" kifejezést (13) (amelyek esetleg német beszámolókból bukkantak fel) olyan esetre használják, amikor több bomba egy vonalban vagy egy csoportban esve szoros egymásutánban robban fel, ami teljesen elképzelhető a megfelelő légköri körülmények mellett. Megjegyzés: irányítórendszerrel ellátott lövegeket akkor még nem fejlesztettek ki. A bombák becsapódása a földön a repülőgépeknek az alakulatban kialakított helyzetével volt összefüggésben (a repülőgépek elhelyezkedése ún. boxokban történik, amelyeknek az Able, Baker, Charlie és Dog nevet adták). Minden Bombázó csoport négy boxból állt, amelyek közösen 500-tól 1500 láb szélességű és magasságú térséget formáltak. A legtöbb bombázást a vezérgép vizuális megfigyelése alapján indították, amely célzórendszert használt. Ebben az esetben ez egy a célpont azonosítását segítő H2X radariányzékkal felszerelt Norden bombavezető volt. (általában kedvezőtlen időjárásnál használt). A radar kezelőjét mickeynek nevezték el. Ekkor a földetérő bombák helyzete megfelelt a fenti kioldási pozíciónak. A háború első éveiben a bombavezető újdonság volt, kevés volt belőle elérhető. Először a vezérgép kapta meg és a titoktartás miatt a bázisra megérkezéskor a bombázótiszt leszerelte és magával vitte. 1945-re a legtöbb gépet felszerelték Norden bombavezetővel és az újonnan kifejlesztett H2X technológiával, valamint a Pathfinder Radarral.

A 15. légierő a háború első éveiben felismerte a becsapódó bombák nagy szóródását, és felülvizsgálta a nappali bombázással kapcsolatos álláspontját, mivel az pontosabb volt, és hatékonyabb a civil áldozatok számának csökkentésében. Ebben az időben minden bomba, amelyet ledobtak RDX bomba volt, késleltetett 0,1x0,01-re állított gyújtással. A bombázás utáni tüzek, amelyeket a városban jelentettek, valószínűleg úgy keletkeztek, hogy eltörték a gázvezetékek vagy begyulladtak a becsapódási területen levő vegyi anyagok. A bombázás után a Székesegyház belsejében készült képeken látszik, hogy nagyon kis tűzkár keletkezett az építőanyagokban a földön, a padlón, a falakon vagy a megmaradt mennyezeten.

5. Robbanóanyagok: Az RDX nagy detonációs sebességű összetétel, együtt használták kisebb detonációs sebességű, általános célú bombákkal. Az összes repülőgépet egyfajta és azonos méretű bombával rakodták meg, nem vegyesen. A légierő már a német olajlétesítmények korai bombázásakor felismerte, hogy a robbanóbombák ugyanolyan hatékonyak mint a gyújtóbombák, mert amikor áthatolnak a tárolókon, tartályokon és csővezetékeken, a robbanás hője elég ahhoz, hogy komoly tüzeket indítson el a finomítóknál. A Székesegyház esetében egy bomba robbant a szentélyben, komoly károkat okozva a belsejében, de a tető ép maradt, a behatolás helyét leszámítva. Ugyanakkor a főhajónál a tető a második oszlopsorig teljesen eltűnt, amihez valószínűleg több (egyidejű) robbanásra volt szükség. Két vagy három bomba katasztrofális lehetett, és két robbanás esetében a nyomás és a hő már szinte kibírhatatlan, két személy mégis túlélte.

Dr. Sill Ferenc, A Szombathelyi Egyházmegye 200 éve című könyvében a következőt írja: "az egyik akna az épület tetőzetén robbant, míg a vele együtt, vagy közvetlenül utána hullók a templom belső terében robbantak és pusztítottak". (20) Hell Géza mérnök az 1945. augusztus 20-i műszaki leírásában így nyilatkozik: A főhomlokzatot a légnyomás előre nyomta, a fal megrepedezett, szobordíszei ledőltek. A homlokzatot lezáró tympanon (a főhomlokzat hármuszög alakú része a két torony között közvetlen a tető alatt) előredőlése 46 cm", (21) amely azt jelentené, hogy a robbanás magasan történt az északi fal közelében a boltíves tető alatt, közvetlen a karzat fölött. Egy hosszú repedés látható a fényképeken, amely lefelé halad az utcáról nézve jobboldali torony közelében. Ez a fénykép megtalálható a Fénykép Albumban a "Korai ujjáépítés felvételei" cím alatt ezen a honlapon.

2008-ban felfedeztem és lefényképeztem néhány levált márvány töredék nyomát mélyen a kereszthajóban, amelyeket a szétrobbant bombák burkolata, a robbanó anyag vagy repülő hulladék okozhatott. Ezt a pár hibát sohasem javították ki, s ma is látható mint emlékeztető. Ez a bizonyíték arra, hogy egy a három hosszú hajóra esett bombák közül közelebb ütött be a kereszthajóhoz, míg a másik kettő a hosszú hajó hátsó felére esett közelebb az orgona karzatához.

6. Az 1945 március 4-i bombázás összefoglalása:

bombázó csoport	bevetés száma	repülőgépek száma	magasság (láb)	érkezés	ledobott bombák súlya (tonna)	ledobott RDX bombák száma	irány
485	152	26*	23,500	12:42	52	208	150°
460	169	27	22,000	13:24	53	212	181°
464	173	39	23,500	13:29	75	299	140°
465	155	25	22,100	13:06	49.75	199	105°
Összesen:		117			229.75	918	

(450.5 metric tons)

*Az 3438-as számú repülőgép nem tudta ledobni a bombáit a város fölött a bombákat tartó keret meghibásodása miatt, s így bombákkal megrakva visszatért a bázisra.

Egyéb információ:

Az 55-ös Bombázó szárny története (1945 március) (17) szerint a bombák pontossága ezen a napon (1945 március 4) Szombathely fölött 26,1%-os volt, ennyi bomba hullott a célpont (a déli rendezőpályaudvar) 1000 láb / 330 méteres körzetébe. A 229,75 tonna súlyú bomba fennmaradó 73,9%-a (azaz 170 tonna, 680 db egyenként 500 font súlyú bomba) a déli rendezőpályaudvartól 1000 lábnál nagyobb távolságban hullott a városra.

Megjegyzés: A 485-ös csoport által a bombázás után készített képeken figyeljük meg a robbanások helye felől emelkedő füst színét. Komoly tüzek esetén a füst fekete vagy szürke lett volna, attól függően, mi égett. A várost eltakarják a porfelhők, ezért háromszögeléssel jelöltem be a Székesegyház helyét.

7. **A nagy csoda.** Annak a napnak a nagy csodája az, hogy két ember is túlélte a bombázást: Dr. Lányi Jánost megvédte a Mária oltár, s képes volt saját lábán elhagyni a templomot az oldalajtón, s egy asszony is életben maradt a hosszúhajóban lévő kis szószék alatt. E sorok írója fel szeretné deríteni az asszony nevét és lakhelyét.

Nincs információm a város légiriadó rendszeréről.

Jegyzetek:

1. Szombathely hitelesített bombázásai
2. 7-es számú ujságcikk *
3. 1-es számú ujságcikk *
4. 4-es számú ujságcikk *
5. 6-os számú ujságcikk *
6. 1945 március 4. Vasvármegye, "Halálos Tavasz"
7. 1945 március 3. 109-es számú Hadműveleti Rendelkezés
8. A 460-as Bombázó Csoport 1945. március 4-i Bevetési Jelentése *
9. A 464-es Bombázó Csoport 1945. március 4-i Bevetési Jelentése *
10. A 465-ös Bombázó Csoport 1945. március 4-i Bevetési Jelentése *
11. A 485-ös Bombázó Csoport 1945. március 4-i Bevetési Jelentése *
12. 1945. március 8. Főplébániai Körlevél miserenddel
13. 1945. Dr. Géfin Gyula: Függelék a Szombathelyi székesegyház című könyvéhez
14. 2-es számú ujságcikk *
15. 5-ös számú ujságcikk *
16. David Heinman: Kényszerleszállás Magyarországon *
17. Az 55-ös Bombázó Szárny története 1945 március hónapjába *
18. 2009. március 4. ujságcikk
19. 12-es számú ujságcikk, Vas Népe, 2002. március 4.
20. Dr. Sill Ferenc: A Szombathelyi Egyházmegye 200 éve
21. 1945. augusztus 20. Hell Géza: Műszaki leírás

* Ezek a dokumentumok angolul is és magyarul is megtalálhatók a "Site Map"- en lévő kulcsszavakra való kattintással.

Piros aláhúzás: új vagy módosított információ 2008. októberében

Zöld aláhúzás: új vagy módosított információ 2009. júliusában